

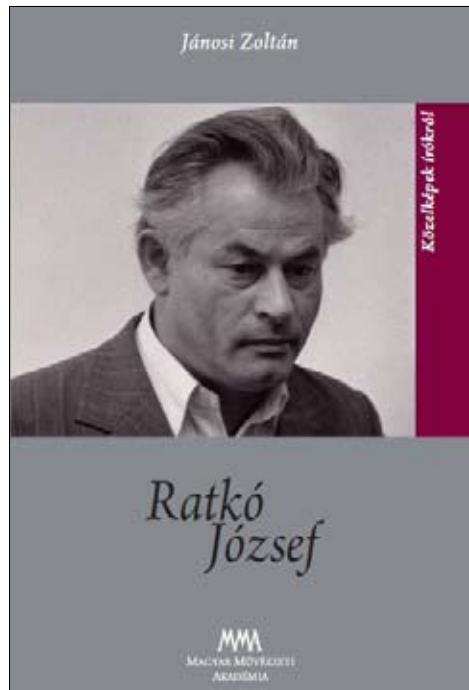
„Én jobb világba vágyom!”

Jánosi Zoltán *Ratkó József* című könyvéről

„Mindenütt lehet élni. Mindenütt kell élni. Meg kell laknunk ezt a hazát, meglakni minden talpalatnyi földjét. Magunkévá kell laknunk ezt a hazát.

S művelni azzal is, hogy belebalunk.” (RATKÓ JÓZSEF)

Mit olvashatunk ki Ratkó József (1936–1989) *Szűkebb hazám* című életrajzi vonatkozású vallomásának idézett sorai-ból? Határozott cselekvési programot: a rövid pattogó mondatokból sürgetést, azonosulást a bennünket fölnevelő világgal, amelyet hazánknak vallunk, amelyért cselekednünk, dolgoznunk kell; alkotó és teremtő munkával szentelni meg azt a tájhazát, amely fiává fogadott; részeként nagyobb hazánknak, amelyet még halálunkkal is szolgálnunk kell! Életműve ismeretében érthetjük meg igazán az írásunk jellegéjévé választott szavak mély értelmét: a „*lehet*” létállapotot jelző feltételes gondolat a „*kell*” parancsszó ismétlésével kötelező érvényűvé fokozódik, a „*művelni*” igenévvél pedig cselekvéssé, életakarattá, mintegy kötelezővé arra, hogy szebbé, gazdagabbá, termőbbé tegyük e földet, annak szellemi univerzumát. E mondatokban benne rejlik az a lázas akarat, amely Ratkó József életét meghatározta, dacolva a sorssal, dacolva az ellenszéllel, amelyet az őt meg nem értő, korlátozni kívánó, megfigyeltként számon tartó hatalom generált, s élete legtermékenyebb szakaszában a szellemi központoktól távolra, egy vidéki községbe sodorta. Sikertelenül, hiszen életakaratára befogadó és kiterjedő áramlásának semmiféle ideológia nem szabhatott térbeli határt! Életútja, országos hírnévre érdemesült életműve híven példázza a latin mondás – *sub pondere crescit palma* – igazát, kipurolva belőle a magyar lite-

ratúra újabb s újabb gyöngyszemeit. Ott, a nagykallói könyvtár csendes tusculánumban, spirituális atmoszférájában megtanulta, hogy „csak a legnagyobb emberi, erkölcsi és művészi figyelemmel szabad élni és dolgozni”.

Életútja, gazdag és értékes életműve a példa rá, hogy – „a Kádár-kori diktatúra évtizedeinek szellemi présében” – az ember fizikailag ugyan a perifériára szorítható, de a valós értékeket teremtő alkotói műhely felülemelkedik azon, amint a sodró ár is átlépi a gátakat. Alkotásával művelte, pallérozta a kor spirituális arculatát, gondolkodásmódját, a szépre,

a jóra, az igazra hangolt világszemléletét, a méltóbb erkölcsi és közéleti viselkedés normáit, gazdagította a szűkebb közösség látóterét, tágította horizontját. Műveli és pallérozza holta után is: az utókorra hagyott irodalmi öröksége újra életre kelt, minden addiginál tágasabb mederben hömpölyög, s ma is itt kínálja számunkra szerteágazó munkássága kiérlelt gyümölcseit. Kivételes elismerésre méltó, ahogyan Babosi László, a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár munkatársa, filológiai pontossággal végzett hosszás és elmélyült kutatások eredményeként, a Ratkó család közreműködésével, elindította *Ratkó József összes műveinek* – költeményeinek, drámáinak, prózai alkotásainak – három vastkos kötetben egybegyűjtött kiadását; összeállította és megjelentette az életmű-kutatásban nélkülözhetetlen segítséget jelentő *Ratkó-bibliográfiát*; a Magyar Napló és az Írott Szó Alapítvány megjelentette az *Olvasókönyv Ratkó József életművéhez* című, nagy haszonnal forgatható kötetet; a Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle tematikus számokkal gazdagította a költőről, drámaíróról, közéleti írásairól alkotott ismereteinket. A Ratkó nevéhez kötődő irodalmi rendezvények sokasága pedig a fiatalság tömegeit ismertette meg az alkotó néphez, nemzethez sok szállal kötődő, ahhoz elkötelezett eszméivel...

A tájékozódást és elmélyülést kínáló, azt lehetővé tevő életmű immár adósságtörlesztő kötelezvényként állt a kortársak előtt, hogy értő és arra hivatott kutató fölfedezze magának, s monografikus feldolgozásban állítson méltó emléket Ratkó Józsefnek. Kiváló teret és alkalmat kínált erre a Magyar Művészeti Akadémia 2014-ben indított *Közelképek írókról* című sorozata, amelynek 2016-ban ki-

adott kötetei sorában ott találjuk Jánosi Zoltán irodalomtörténésznek – a kortárs magyar irodalom, különösen Nagy László és nemzedéke, köztük Ratkó József alkotóművészetének kiváló ismerőjének – monográfiáját. A témában avatottabb szerzőre nem is találhattak. Az utóbbi években, a Nyíregyházi Főiskola tanáraként számos tanulmányt s egy kötetet – „*Kő alatti fény*” (2005) – szentelt Ratkó József írásművészetének bemutatására, értékelésére. A most megjelent monográfia oldalain a portré-kompozíció sok-sok összetevője egygyé vált, a pályakép a maga teljességében bontakozik ki előttünk.

A kötet első lapjain olvasható *Nyitószer-va*kban a szerző megfogalmazza munkájának indítékait: Ratkó József „pályáíve kulcseseményeinek felidézése e könyvben prizmaként kívánja magába vonni a kemény sorsú és határozott költői ítéleteket megfogalmazó író szellemi arcának legfontosabb vonásait – segítve nem csupán az alkotóra történő emlékezést, hanem műveinek, ezek esztétikai arculatának szembesítését is a mai kor és a mai irodalom helyzetével és kihívásaival.”

A monográfia-író figyelme az életmű-re fókuszál, az életrajzi elemekből – a sanyarú gyerekkor, a lelencek sivár, lelketlen világa, a nevelőszülőknél, majd gyermekotthonokban töltött hónapokról/évekről – csak érintőlegesen tesz említést. Elsősorban azokra a biográfiai tényekre figyel, amelyek beépültek a későbbi Ratkó-alkotásokba, amelyek a József Attilával rokon sorsú költő világképét meghatározó módon befolyásolták, alakították, s komor hangulatú motívum-elemekként jelennek meg írásaiban. Ezek közé tartozik az első nyilvános elismerés öröme, a nyíregyházi Kossuth Lajos Gimnázium 1956-os jubileumi ünnepe, ahol három verse is

elhangzik a költőnek. Az első közlések fölötti ifjú öröm biztató lendületet ad a pályának, s a fiatalembert „...ekkor még, mint munkások közül érkező tehetséget, maga a történelmi kor is támogatja.”

Aztán hamar jöttek az első csalódások, visszautasítások: „már 1955-ben, középiskolás korában szembekerült az őt egyébként »támogatni« látszó Rákosi-kor kulturális és részben politikai ideáival”. Irodalomszemléletét a sanyarú gyermekorból fakadó életlátás mellett az elődjének, mesterének és apjának vallott József Attila költészete, továbbá a népmesék igazságtévő sugallata és művészi integrálása által gerjesztett kitörési vágy alakítja, formálja tartalmilag s kifejező eszközeiben egyaránt. Ez a költői attitűd – a kiszolgáltatottak, az élet peremére szorítottak sorsával való azonosulás – vezeti el oda, hogy „keserű torkú” költeményeiben, prózai írásaiban, a mesebeli harmadik fiú igazságkereső szerepébe öltözöten, bátran hangot adjon a társadalmi igazságtalanság gerjesztette fájdalomnak, valóra váltva az általa oly nagyon tisztelt Illyés Gyula válaszlevelében megfogalmazott költői sugallatot: „ragaszkodjék az igazsághoz, mert itt aztán az az egyetlen út előre”. Az „itt” nem más, mint a kemény Rákosi-diktatúra, a zsarnokság, a hazugság kora, amelynek legfőbb ellensége, bomlasztó ereje az igazság melletti következetes költői megszólalás.

Szeged József Attila örökségén is szimbolikus jelként él benne, s ami Nyíregyházán a tehetségét felismerő és őt bátorító tanárainak atyai figyelme volt, azt itt az Egyetemi Írók Munkaközössége nyújtotta szellemi milió kínálná. A sokféle kapcsolat termékenyítőleg hat költészetére, amely lassan országos elismertséget ígér számára. S még valami

köti Szegedhez: az 1958-ban kötött házassága, amely a hányatott sorsú ifjú poéta számára a család – „a létezés elemi szigete” – melegségét, biztos érzelmi hátterét jelentette, akként élt benne a szeretett feleség, majd gyermekei ölelésében.

De itt is utolérte a rendszervédő „esze-csöszök” megtorló, szigorú ítélete. A reményt hivatásaként megélt ifjú költő verseit a *Délmagyarország* című lap bértollnoka „hamis és mocskoló” tartalmúnak, „veszélyesnek és bomlasztónak” bélyegezte; „az egyetem bizonyos oktatói és diákjai becstelennek, gazembernek, ellenforradalmárnak, anarchistának, osztályától elidegenedett, deklaszálódott embernek” nevezték. Ennek is szerepe volt abban, hogy elhagyta Szegedet, az universitást.

A sikertelen fővárosi álláskeresés után visszatér „az otthon biztonságának jeleit kínáló táj hazába és ennek emberi közegébe”, Szabolcsba, amelyről olyan szépen írt a későbbiekben: „... szeretem ezt a megyét. Miért? Nyílt és tiszta szavú embereiért, emberkéz alkotta csodáiért”. Előbb Berkeszen, majd Nagyállóban lel otthonra. 1964-ben nyert igazgatói kinevezést a Nagyállói Járási Könyvtárba. Az lett számára „az az arkhimédési pont, ahonnan bemérhető a teljesebb világ, s ami az otthont is jelenti”, ez jelenti a megérkezést a rég vágyott nyugalom azíliumába. „A korabeli Nagyálló, amelyből Ratkó József, néhány év elteltével, országos figyelemmel kísért és a politika részéről szemmel is tartott irodalmi központot, s ezzel együtt az országperem-léte tudatosító kilátót, csaknem mítoszt, majd halála után egyenesen zárandokhelyet farag”. A „minden kör varázskör” – ha megtalálja emberét – Németh László-i gondolat teljesül ki Ratkó József nagyállói magányában.

Beszédes bizonyosságát adta annak, hogy a vidék – bár visszahúzó erejét sem szabad lebecsülni – nemcsak csapda, be- és elzárkózás a centrumoktól, hanem varázskör is lehet: a vidéki élet megtapasztalása erőt adhat a megszóaláshoz, indíttatást, konok kitartást azok mellett, akiknek keserves sors adatott. „... e szegény és kifosztott társadalmi közeg gondoskodó és gondolkodó mindeneként és költőként is azon van, hogy környezetének öntudatát és szellemi-emberi státusát felemelje.” Nagykálló szellemi kohó lett számára, melynek tüzeiben kora legjobbjaihoz mérhető irodalmi művek születtek, olyan spirituális magaslat a vidéki lét fölött, amely kora legkiemelkedőbb alkotóinak sorába emelte őt.

Költői kibontakozásának szellemi támpillérei a hatvanas évek mérték- és értékadó alkotó személyiségei: az örök példaképként fölötte ragyogó József Attila; kora legkiválóbb költői egyénisége, Illyés Gyula; az előtte járó, rokon lelkű Nagy László és Juhász Ferenc; a szabolcszattmári szülőföldhöz érzelmileg mélyen kötődő Váci Mihály és Czine Mihály..., a fizikai elszigeteltséget felülíró, őt befogadó és szeretettel övező Hetek írói közösség ezernyi szállal fűzik az ország irodalmi világához. A vidéki Magyarország élete, a keserves megtapasztalás évei sugallják számára a költői programot: „és mindent el kell mondanom, / igazhoz igazítanom, – / hát ezért kell olyan nagyon / a szabadság, a nyugalom!” (*Szégyentelenül*) Az ember- és életközelség, a tőle karnyújtásnyira levő hétköznapok komorsága sugallja, hogy tovább lépjen: ne csupán a maga szabadságát, nyugalomát keresse, hanem a köz szolgálatát is: „mindig veletek, értetek / szóljak, tegyek; miattatok / legyek én ember. Adjatok / annyi erőt, an-

nyi hitet, / hogy értelmesen s szabadon / szolgálhassak mindenkinek!” (*Apám*) S a „mindenkinek” egyaránt jelenti a kisebb hazát, jelenti magát a nemzetet, amelynek költőként szolgálatába szegődött.

Jánosi Zoltán monográfiájának törzsanyaga e szolgálat költészeti szegmentjeit tárja elének az ihletadó forrástól a saját, egyéni jegyeket hordozó, a küldetésstudattól áthatott költői világ megteremtéséig. A tematikai/tartalmi sokszínűségben helye van a háborút megidéző borzalmaknak, a családverseknek, a társadalomkritikának, a halottas verseknek, a folklórintegráló alkotásoknak, az Isten-kereső költeményeknek, a paraszti világ és a vidék testet és lelket sorvasztó lírai megjelenítésének, a Hetek nyújtotta szellemi miliónek..., lépésről lépésre haladva, verspéldázatokkal, idézetekkel alátámasztva bontja ki a ratkói költői univerzumot. E szerteágazó motívumkincs és tájékozódási pont egymáshoz fűződő láncolata teremti meg, építi fel azt a költői életművet, azt a verskatedrális, amely a nagykállói szellemi műhelyt valóban varázskörre avatta.

A költői műhely poetikai termésében katalizátor szerepet tölt be a korabeli irodalomban mind hangsúlyozottabban érvényre jutó „bartóki” modell. Miként s hogyan? Jánosi Zoltánnak a ratkói vers-univerzumra vonatkozatható definíciója szerint: „A fogalom azt a műfaji koncentrációs pontot ragadja meg, amely e költői világban a drámaiság magasabb szemléleti szintjére emeli a beépülő népköltészeti és folklórmozzanatokot, s a társadalom- és létműködés-elemző elemeket, ösztönzéseket is. Izolált személyes élethelyzete és az őt körülfogó szociális erőtér is forrása lehetett, hogy a népballadák tragikumot sugárzó motívumköre s vele a balladás hangütés lényeges vonássá, majd szinte

kohéziós elvvé vált poézise rendszerében.” Balladás hangulatú, jellegű költeményeiben „a világgéppé és műalkotássá formálódó tragikus emberi tapasztalat (...) gyász helyett a mindenség arányú harmóniát, a folytonos létveszélyek helyett az ember létbeli otthonosságának ígérését, a bizonytalanságok helyett az egyetemes biztonságot hirdeti.” A monográfiaíró e gondolkör kibontakozását a Déva-modellt megtestesítő költeményekben – miniatűr verselemzések sorában – követi nyomon, tárja az olvasó elé. A balladaátköltés és -ihletés messze túllép a népballada nyújtotta kereten. Az e gondolkörben fogant alkotásokban is érvényre jut Ratkó József irodalomszemlélete: „az irodalom egészének a dolga a nemzeti tudat sérüléseinek észlelése, gyógyítása”. Ebből eredően e tárgyú költeményeiben „ez a Déva »nem az« a Déva, a Ratkó által felépítendő Déva nem a szocialista programé, hanem a nemzeté és az »emberé«”.

Az előbbieket bővítő, tágító poétikai világgépben „archaikusabb idők balladai átoldása”, a nemzeti krízishelyzet felidézése, érzékeltetése jelenti az új hangot, bennük „a végzetként közelítő jövőlátomás”, az „aszályosnak láttatott föld”, „a szocializmus ígérete és valósága közötti disszonancia”, a vészes „jövőképhiány” generál – archaikus poéziselemekkel gazdagított, balladás tónussal megjelenített, vendégszövegek beiktatásával színezett – új s új verstávlatokat, „népballada-stilizációk”-at, melyek „a történelem-megértés, az emberi felelősség és a múlt vétkeinek tudatosítás”-át szolgálják.

Ratkó József Nagykállóba költözését követően a vidékiséget „olyan küldetés-ként fogta fel, ami életmód, elkötelezettség és poétikai felhajtóerő szempontjából

is valóban jelentős és nagy művészetet eredményező forrás lehet”. A hetvenes évek végétől azonban azt érezte, hogy légüres térbe került, a mellőzöttség és hiábavalóság tudata kezd sebeket ejteni rajta. „... a bilincsből ötvözött ékszeres fényein rozsdafoltok mutatkoznak.” A létalapjukban megingatott falvak, tanyák kilátástalan világa begyűrűzik a költő egyéni sorsképletébe, sötét, sűrű felhőként telepszik sérülékeny tudatára, egyre kilátástalanabb léthelyzetbe sodorja.

„Megállni itt alig lehet, nem is lehet, / kifújja talpunk alól a szél / a homokot, az utat.” (*Tanyák*) Felerősödik benne s verseiben is hangot kap a Nagykállóból távozás szándékának gondolata. „A természeti és az emberi világra rázáródó csapdamodell, a rezervátum-létszerkezet, a fogságállapot kiegészítő motívumai tovább fokozzák a Ratkó-típusú tájversek sorskifejező erejét.” A mellőzöttség, a hiábavalóság tudata kérdőjelezi meg „a teljesebb élet értelmét”. A kiábrándultság költészetében is hangot kap: „Mert kicsinyellnek annyian, / tetű-emberkék csipkelődnek. / Ments meg, Uram, e homococcusoktól, / a mosolyuktól mocsokosaktól, / mert unom őket és undorodom.” (*Üzzenek lovat*) E lelki teher súlya alatt megnövekszik a „halál-versek” száma, költészetében „a halál motívuma szinte a történelmi tudat szinonimájává válik”. A szubjektív lelki válságon túlmenően egy külső eredetű keserű tapasztalás is nyomasztja. „A költő politikai erőszak mellett éles fájdalommal járó felismerése volt az is – mutat rá a monográfia írója –, hogy a nemzetnek érzett közösség, amelyért teljes költészetét létrehozta, immár egyáltalán nem azon az úton jár, ami történelme analíziséből társadalmi célként következne, és amit 1956 sokáig elnémi-

tott öröksége is ígért, s amelyért ő egész életét felkínálta.”

Ratkó ekkor új kitörési lehetőségre talál: kezdeményezője lesz a nyíregyházi rádió *Hangsúly* című „hangos irodalmi folyóirat”-ának, amelyet Antall István rádiós szerkesztővel, Nagy András László színházi rendezővel és Görömbei András debreceni irodalomtörténésszel együtt indít útjára, 1983-ban. Az ezt követő három esztendő valóságos újjászületés volt a már csaknem elhallgatott költő számára: „*Hangsúly*-beli tevékenysége nagy határozottsággal transzformálta fel a személyisége mélyében szunnyadó, már-már félelmetes válságba kerülő alkotóerőket”. A havi negyven perces műsor szerkesztése intenzív munkára ösztönözte. Elhangzott lírai és prózai alkotásai, esszéigényű beszélgetései, műfordításai, a rendszerességet és körültekintő szervező, szerkesztői munkát igénylő tevékenysége új motivációkat adott alkotóerejének. Az országos sikert hozó, hírnevet teremtő, „a szél frekvenciáira” bocsátott műsoroknak volt egy rendkívül kimagasló hozama, egy külön kiemelendő nyeresége is: Ratkó József szunnyadó, évekkel előbb megálmodott drámakölteményének – *Segítsd a királyt!* – a megszületése, majd színpadra ültetése.

Jánosi Zoltán joggal nevezi e drámát a Ratkó-életmű szintézisének. „Az István királyról és koráról írott, de abban jelene Magyarországnak alapkérdéseit megfogalmazó művében az író személyes életének leggyötrőbb problémáira, a magyarság történeti útjának értelmezési lehetőségeire, valamint a nyolcvanas évekre Közép-Európában és Magyarországon kialakuló új, változások előérzetével teli politikai helyzet európai horizontú kihívásaira egyszerre keresi a

választ.” A történelmi témaválasztás nem véletlen: általa kíván szólni kortársaihoz, föltárni azokat a gondokat, amelyek kora társadalmában is jelenvalóak. István imája – a dráma csúcspontja – megrázó jai-kiáltás, intés a kortársaknak a veszélyre, amely nemzetünket, népünket, országunkat végromlásba sodorhatja; szívet, lelket felrázó könyörgés az Úrhoz: „...vigyázz reánk, hogy álljunk meg a hitben; / segíteni ne vesztegelj nekünk, / s hogy el ne esnénk, óvjad lábainkat! / Tanítsd meg, akik ellenünk uszulanak / és földeinket elcsipegetik / és sóvárognak falvaink iránt / és kiirtanák szülőtte-szavunkat, / hogy dicsérni Tégedet ne tudjunk / és minden módon ártani akarnak, / tanítsd meg őket, Uram, haragodra! / S intsd meg, akik a szent munkát segítik / s hitre hajtott népedet pásztorolják – / örök hálát, hogy tőled várjanak – mert / igen gögösek immár, mintha ők / adták volna e földet is alá! / Juttasd eszükbe, ki vagy Te, Uram, / s kicsodák ők! És tedd, hogy ne legyünk / gyalázata a szomszéd nemzeteknek, / ne legyünk csúfja és játéka, / s messzire való maradékaink / rút járom alá ne vettessenek! Ámen.”

Ugyancsak a rádióműsorok szellemi közege inspirálta az ókori görög dráma, az *Antigoné* átültetését, valamint az annak előjátékaként is értelmezhető *Kreón* című drámájának megszületését. A monográfia részletesen taglalja a rádióban elhangzott s a nyíregyházi színházban bemutatott *Segítsd a királyt!* visszhangját. A három mű – melyek révén Ratkó József a korabeli magyar drámaírás élvonalába emelkedett – eszmeiségében együvé tartozik, a bennük létrejött „jelen-közelítés” trilógiaként is aposztrofálható: „Ha a *Segítsd a királyt!* a magyar történelem, az *Antigoné*-fordítás és a *Kreón* az európai ember hajnala felől végzi el a 20.

századvég magyar tragédiájának és az adott történelmi helyzetének értelmezését.”

A *Hangsúly* műsorigénye gerjesztette Ratkó prózai alkotásai, irodalomtörténeti és -kritikai írásai, fordításai gazdagabb sorának megszületését is. A változatos-ságra törekvő műsorszerkesztés korántsem korlátozódott csupán a régió szellemi életének megjelenítésére. A *Hangsúly* hullámhosszán – áthidalva az anyaországot és az elszakított területek magyarságát elválasztó szögesdrót-határokat – az erdélyi, a felvidéki, a délvidéki, a kárpát-aljai, valamint a nyugati diaszpóra költői, prózaírói is lehetőséget kaptak a bemutatkozásra; általuk a hallgatóság is arra, hogy betekintést nyerjen a határokon túl élő magyarság szellemi életébe.

A nyolcvanas évek végén kibontakozó, a rendszerváltozást előkészítő magyar szellemi és civil törekvések – a Tokaji Író Tábor, a Debreceni Irodalmi Napok, a Partiumi Irodalmi Társaság, a Kőlcsey Társaság, a lakitelki Fiala Írók Találkozója, a Magyar Demokrata Fórum megalakulása – mind-mind további cselekvési teret nyújtottak az idősödő író számára. Mindennek ellenére – talán azok hatására is – ismét felsajog benne az otthontalanság érzése, a vidéki kisvárosból való elvágódás. Menekülni kíván, új életet kezdeni magán- és szellemi vonatkozásban egyaránt. A rossz közérzet, a belső nyugtalanság, az idegenség-érzet felfokozza benne, s előre vetíti a sejtjeiben – az élete során mindvégig jelen levő, költészetében is hangot nyert – rejtekező halált, amelynek előérzete szükségszerűen vetíti elé az elszámolás, mérlegkészítés versekben megfogalmazott gondolatát. „Kell a földnek hú halott, / olyan, aki nem szökik meg, / olyan, akit el se visz-

nek / tolvajok, angyalok” (*Egyetlen halálú*) Ebben az akaratában a Debrecenbe költözése sem hoz lényegi változást.

Számталanszor leírta: nem fél a haláltól. Jánosi Zoltán utal arra, hogy már „halottas verseinek nyitófázisában” kitapintható a költőnek az a gondolata, amely szerint „fizikai, morális és lélektani értelemben is a halottak tartják a földet, nemcsak az életben véghezvitt munkájuk révén, hanem haláluk után is haláltalanul, elevenen mozognak és tevékenykednek a lét mögött”. Mit hagy hát a halálba készülő Ratkó ezen a gondolati íven örököl? „S ha meghalok, hát épp ezért. / Tartassék a föld, meg ne rángjon; / hogy aki él, bátrabban éljen / ezen a reszkető világon.” Ő bátran élt, naponta megküzdött korának korlátaival, s folytonosan egy jobb világba vágott. Költői programként, parancsként azt állította maga, kortársai és az utókor elé: „Meg kell lakni ezt a hazát, meg kell lakni minden talpalatnyi földjét. Művelni azzal is, hogy belehalunk.” Műveinek új kiadásai, a Nagykállóban álló szobor, a nevével fémjelzett rendezvények, valamint e kötet is igazolja az elhunyt pályatárs, Antall István szavait: „... itt van velünk.”

A kötet *Függeléke* – Ratkó József rövid életrajza, bibliográfiai, dokumentációs anyaga, a kötet szerzőjének életrajza, valamint a képmelléklet – az íróról alkotható kép összetettségét, értékeit növeli. Jánosi Zoltán monográfiája valóban közelképet tár elénk. Úgy érezzük, mintha egy kiállítás moderátoraként vezetne bennünket, értelmezve a költői életút és pálya összetevőit.

JÁNOSI ZOLTÁN: Ratkó József. Budapest, 2016. Magyar Művészeti Akadémia, 408 p. (Közelképek írókról)

MÁRIÁS JÓZSEF